

BİR LEZGİ MASALI**KURNAZ TİLKİ**

O ülkenin padişahının güzel bir bağı vardı. Bu bağı çeşitli meyve ağaçları süslüyordu. Bağa yalnızca bahçıvan girebiliyordu. Fakat bu işi başaran bir tilki türemişti. O, karnını burada doyuruyordu. Bahçıvan bu hırsızı yakalamak için hazırlık yaptı. Kurduğu tuzağa yağlı bir kuyruk yerleştirdi. Tilki kuyruğun kokusunu alır almaz ortaya çıktı. **Şans ayağıma geldi** diye düşündü. Fakat içinden bir ses **ey aptal sen kitapta okumadın mı ki, aç gözlülük başa bela getirir. Belki bu yiyeceği buraya seni tuzağa düşürmek için koymuşlar**, diyordu.

Kuyruğa bakıp ağız sulansa da kendine hâkim oldu. **Bu kuyruğun burada olması hiç de tesadüf değil, bu işi hayra alamet olarak düşünemem. İyisi mi ben ahmak birini bulup onunla anlayayım. Ona bir kuyruk bulduğumu, yarı yarıya paylaşmayı düşündüğümü söyler, tuzağa düşmekten kurtulur, hepsini kendim yerim. Yok eğer ortada tuzak yok ise kuyruğun yarısına razı olurum.**

Peki, bu iş için kimi bulacaktı? Birden aklına babasının okuduğu bir kitapta yazılı olanlar geldi. Kitap, aptallığın belirtileri konusunda yazılmıştı. Orada bu belirtiler şöyle sıralanmıştı: Kimin boyu yeterinden fazla uzun, gözleri rengârenk, dişleri seyrekleşmiş, sakalı avcuna sığmıyorsa onun akli kıttır.

Bütün bu özellikler tilkinin babasında vardı ve o bunları okuduktan sonra sakalını avuçlayıp fazlalıkları alevlerin önüne tuttu. Sakal tutuştuğunda eli yandı. Elini çektiğinde sakalın tümü yandı.

Babası bütün bunlardan sonra kendisi hakkında hüküm vermişti ki, o bir aptaldır. Aptal olmasa kendi sakalını yakmazdı.

Bunları gözünün önünde canlandıran tilki, babasının benzeri birini bulması gerektiğini düşündü. Bağdan çıktı, biraz ötede kurtla karşılaştı. Tilki, kurdu selamladı. Kurt, **Buralarda ne arıyorsun**, diye sordu. Tilki, **Babama benzer birini arıyorum. Rahmetli bana kendisine benzer birinin hizmetine girmemi vasiyet etmişti**, dedi.

Ardından şöyle devam etti: **Kaç gündür böyle birini arıyordum. Sonunda seni buldum. Babama çok benziyorsun. İzin ver, ömrümün kalan süresi boyunca hizmetinde bulunayım.** Kurt: **Allah babana rahmet etsin. Anlıyorum ki, o çok akıllı bir adamdı**, dedi. Tilki, kurda **Babama olan saygımın gereği olarak sana saygıda kusur etmeyeceğim**, diye cevap verdi.

Tilki, kurdun hizmetine girdi. Birkaç gün sonra; **Ben yağlı bir kuyruk gördüm. İstersen onun yerini sana göstereyim**, dedi. Kurt: **Beğendiysen git kendin ye**, diye teklifte bulundu. Tilki, **Biz tilkiler bir ay perhizdeyiz. Bugünlerde et yememiz yasak**, diye açıklama yaptı. Kurt bunun üzerine birlikte gitmeye karar verdi. Padişahın bağına geldiler. Kuyruk parçası hâlâ yerindeydi. Kurt ileri atılınca iki bacağı birden tuzağa yakalandı. Kuyruk sıçrayıp kenara düştü. Tilki iştahla yemeye başladı. Kurt: **Bu da ne demek oluyor. Sen perhizde değil miydin?** –diye sordu. Tilki, kurda bakıp konuştu: **Göge baksana yeni ay doğdu. Artık perhiz sona erdi. Bizim bayramımız başladı.** Kurt, **Peki, ben ne zaman bayram yapacağım?** –deyince Tilki: **Buranın sahibi elinde sopasıyla geldiği zaman**, dedi.

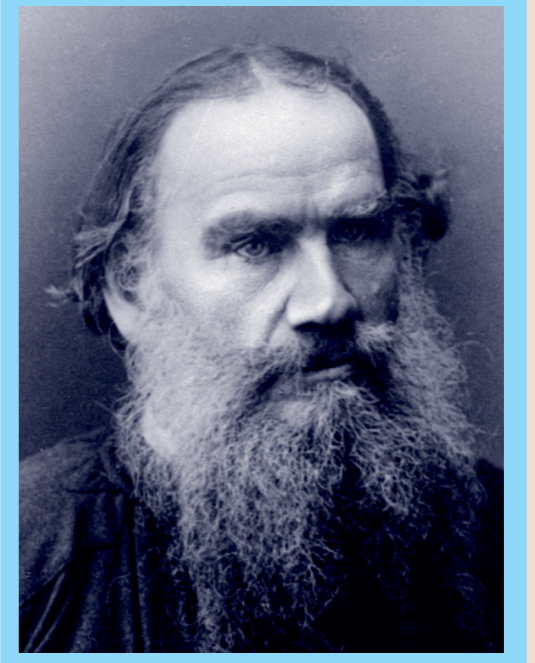
Dağıstan Nağilları
Azerbaycan Türkçesine çeviren: **NatiqSefiyev**
Türkiye Türkçesi: Abdullah Kubalı

HACI MURAT ROMANINDA İNSAN VE MEKÂN

Roman, öykü, şiir okurları ellerine aldıkları eserleri bir kerede okuyup bitirdikleriyle yetinmemelidirler. Merhum Yaşar Nuri Öztürk "Ben Doktor Jivago'yu anlamak için birkaç kere okumak zorunda kaldım" demişti birinde. Biz, sıradan okurlar için bir ders niteliğindedir bu değerlendirme. Kelimeler ve Şeyler adlı TV2 programında Tolstoy, Dostoyevski veya diğer tanınmış yazarların okurlarının her yıl bir araya gelip yeni keşsettikleri bir durumu arkadaşlarıyla paylaştıklarını belirtti katılımcılardan biri. Bütün bunlar her okurun o eseri bir daha yazdığından diğer bir deyişle eserin her okuyucula bir kez daha yazıldığına kanıtıdır.

Aşağıda bazı alıntılarda bulunduğumuz makalede yazar Tolstoy'un Hacı Murat romanı hakkında ilginç değerlendirmeler yapıyor.

Toplumun tarihinin değil, insanın tarihinin anlatıldığı bir tür olan romanda Hacı Murat okuyucunun karşısındadır. Kahramanımız, bir portre olarak temsil ettiği değerlerle yaşadığı Kafkas coğrafyasına yakışır olmanın ötesindedir ve o coğrafyayı aşan bir destansı anlayışı gözler önüne serecek güçtedir. Bir kahramanı nitelemenin en belirgin iki vasfı yaşanan zamana ve mekâna sığmamaktır. Bu karakter Tolstoy'un ilgisini çekmiş, onun kaleminden edebî bir portreye dönüşmüştür.

TOLSTOY

Hacı Murat, 1896-1904 yılları arasında tamamlanmış, ancak yazar öldükten sonra 1917 yılında yayımlanabilmiştir. Tolstoy, eseri yazarken Hacı Murat'ın Tiflis'te kaldığı yıllarda anlattıklarından hareketle kaleme alınan ve Rusya genelkurmay arşivinde muhafaza edilen kayıtlardan yararlanmıştı. Bilindiği gibi eser, Kafkas halkları ve Rusya arasındaki savaşı konu edinmektedir. Giriş haricinde yirmi beş bölümden oluşmaktadır. Bu bölümlerde, ana hatlarıyla kimi zaman Hacı Murat'ın ve diğer Kafkas lideri Şeyh Şamil'in, kimi zaman da bu ikisiyle savaşan Rus askerleri ile yöneticilerinin yaşadıkları anlatılmaktadır.

Eserle ilgili detaylı bir çalışma ortaya koyan Altan Aykut, şunları belirtmektedir: Tolstoy 1851 Kafkaslardaki Rus ordusuna gönüllü olarak yazılmış, burada çarpışmalara katılmıştı. O yıllarda, buradaki deneyimlerini birkaç öyküde ve **Kazaklar** adlı romanda aktarmıştı. Tolstoy'un Kazaklardan sonra Kafkasların efsanevi savaşçısı Murat'ı eserinin kahramanı olarak seçmesi, Kafkasların muhteşem güzellikteki doğasıyla çelişen bu trajik savaşı hiçbir zaman unutmadığını göstermiştir.

Tolstoy, bu romanda genel anlamda savunduğu sanat anlayışı çerçevesinde bir kurguyla karşımdadır. Yaşanan bir olaydan hareketle Kafkas insanını, Hacı Murat'ın kahramanlığı üzerinden konu etmekte, temel insani değerleri yoklamaktadır. En çok da kahramanlık ve sadakat değerleriyle ortaya konan ve iç ve dış çatışmaların yaşandığı bu roman, Tolstoy'un olayları hakkaniyetli bir yazar olarak değerlendirdiği izlenimini vermektedir. Çünkü Müslüman bir şahsiyet olan Hacı Murat ve etrafında yer alan İslami sosyoloji, okuyucuya adilane olarak sunulmaktadır. Eserde cami, minare gibi yapılar ve iç mekânlar ile namaz, abdest, sarık gibi İslami unsurların kendi gerçekliği içinde işlendiği görülür. Bu da Tolstoy'un geçirdiği bunalım sonrasında döndüğü saf Hristiyanlık arayışında kazandığı eleştirel ve adil bakış açısını gözler önüne sermektedir. Ayrıca yazarın katıldığı savaşlarda ve yolculuklarda öteki olarak görülecek Müslümanları ve kültürleri ne kadar iyi tanıdığını da göstermektedir. Örneğin anlatıcı, eserin kahramanı Hacı Murat'ın da hazır bulunduğu bir tiyatrodaki şunları kaydetmektedir.

Aynı günün akşamı, yeni yapılan Doğu üslubundaki tiyatrodaki bir İtalyan operası sahneleniyordu. **Voronstov** (Kafkasya'nın baş belası general A.K.) özel locasında; birden sahnenin bulunduğu ilk katta başında sarığı, ünlü duruşu, aksak yürüyüşüyle Hacı Murat belirdi. Kendisine teşekkür ederken Voronstov'un yaveri Loris Melikov ile beraber gidip ön sıraya oturdu. İlk perdeyi herhangi bir şaşkınlık göstermek şöyle dursun, Doğululara, Müslümanlara özgü bir vekarla ve neredeyse kayıtsızlıkla izledikten sonra kalktı, salondaki izleyicilere dikkatle bakarak ve hepsinin ilgi dolu bakışlarını üzerine çekerek dışarı çıktı.

Ferhat Çiftçi
İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi 2018

iletişim : kimgazetesi.com

AYLIK BÜLTEN YAYIMI İÇİN HAZIRLANMIŞTIR. PARAYLA SATILMAZ.

HANLIKLAR SONRASI KAFKASYA -2-

Gaspıralı İsmail Bey sayesinde Türkler arasında dil ve kültür alanlarında gelişmeler olmuş, ahali politik sahada uyanmış, bu da Rusları telaşa düşürmüştür. Nitekim, 1905 ihtilalinden sonra Rusya'da kurulan ilk **Dumaya** 35 Türk delegesi iştirak etmiş iken, bu rakam diğer Dumalarda önce 10'a sonra da 6'ya indirilmiştir. 19. asır ortalarına kadar, bölgenin içtimai bünyesinde esaslı değişiklik olmamasına rağmen bu asrın ikinci yarısında, özellikle Güney Kafkasya demir yolunun inşasıyla beraber, Rusya'da cereyan eden genel hadiseler, halkın iktisadi ve içtimai hayatında tesirli olmuş; petrolün bulunuşu bölgeye olan alakayı arttırmıştır.

Bütün bunların neticesinde yerli ticaret erbabı çoğalmış, artan gelir ülkedeki millî kültürün hızla güçlenmesine tesir etmiştir. Bu evrede pek çok münevver ülke meselelerine çareler aramaya başlamış; 1905'teki **Rus Amele Hareketine** kadar gelişme şansına sahip olmayan "millî" tavrı, bu tarihten sonra gittikçe güçlenmiştir. 1800'lü yılların ikinci yarısından itibaren Rusların beraberinde getirdikleri okullar, kütüphaneler, tiyatrolar ve siyasi partiler her nekad Ruslaştırılmayı gaye ediniyorsa da bölgenin kültür alanında gelişmesini sağlamıştı. Bölge Türkleri, 20. asrın başına kuvvetli ve inançlı aydın kadrosuyla çıkmıştı. Siyaset alanında tesirli olabilecek Avrupa ve Rus üniversitelerinde okumuş tecrübeli kişilere ek olarak edip, şair, gazeteci, yazar, müzisyen, öğretmen, kültürel ve içtimai işleri başaracak elemanlar; ticaret, sanayi ve bankacılık alanında zengin zümre vardı. Bölge Türkleri, milliyetçi demokratik istikamette kendi milletiyle kaynaşacak bir varlık göstermek için müsait bir zamanı bekliyorlardı. Bu arada 19. asrın sonları ve 20. asrın başlarında Rusya'da kuraklık başlamış, bu kuraklık tarım sahasında bir köylü ülkesi olan Rusya'yı sarsmış ve çok etkilemişti. Şehirlerde yiyecek ve tüketim maddelerinde sıkıntı meydana gelmiş, kıtlık çıkmıştı. Bu bunalımlar 1905 ihtilalinin patlak vermesinde başlıca fail olmuştu. 19. asrın son çeyreğinde Rusya'ya yatırım yapma fırsatını bulan Avrupa devletlerinin sermayeleri üç milyar altın rubleye ulaşmıştı. Bu sermaye 1896 - 1904 seneleri arasında kendi ülkelerine 830 milyon altın ruble kâr göndermişti. Rusya'nın dış sermayeye ödediği faiz miktarı senede 130 milyon altın ruble idi. 1905 Japon yenilgisi Rusya'da daha evvel var olan meselelerin patlak vermesini sağlayan bir nirengi noktasını teşkil etti. Artık Rusya kendini bu tarihten 1917'ye ve hatta 1925-30'lara kadar durulmayan hadiselerin içinde bulacaktı. Bölgedeki içtimai hayat da Rusya'da yaşayan hadiselerle paralel gidiyordu. Yüzyılın sonlarına doğru, petrol patlamasının getirdiği şartların ardından, 1898'de iktisadi buhran gözlenmeye başlandı. 1902 ocak ayında hükümet acil durum ilan etti. Türklerin yer almadıkları siyasi ortamdaki gerilim neticesi 1903'te ilk olmak üzere **RSDİP** (Rusya Sosyal - Demokrat İşçi Partisi) in ve Ermenilerin örgütlendikleri 1904 Grevi patlak vermiş ve bunun neticesi Rusya'da ilk defa toplu iş sözleşmesi imzalanmıştı. 1905 **Kanlı Pazarının** ardından, Bakü'deki işçilerin gösterileri tekrar artmış, gösteri ve grevler Bakü'den tüm Kafkas berisine hükümeti zor duruma düşürecek boyutlarda yayılmıştı. Şubat ayı başında sıkıyönetim ilan edildi. **Çar II. Nikola**, Kafkasya Genel Valiliğini tekrar yürürlüğe koyduğunu duyurarak, başına Kont Vorontsov Daşkov'u getirdi. Bölgede, Rusya genelinde görülen tarzda bir siyasi hayat hemen hiç yoktu. Halkın %80'inden fazlası çiftçi ve %5 civarında bir grup tüccar idi. Milletin davranışlarını şekillendirmede en tesirli güç mollalardı. Kont Vorontsov Daşkov, din adamlarının halka verdikleri vaazlarda anti-Rus fikirler aşıladığını gördü. Ona göre; din adamları Rusya tarafından eğitilmeli, böylece Rus hâkimiyet ve idaresine aykırı düşen fikirleri yayma yerine hükümetin kuklası olmaları temin edilmeli idi. Bölge Türkleri arasında Rusya'da patlak veren ihtilalci duyguların olmaması Genel Valiyi hoşnut ediyordu. Ancak eğitim görmüş kişilerin artmasıyla milliyetçilik duygusunun gün geçtikçe tesirli olduğu görülüyordu. Bu nedenle Genel Vali Kont Vorontsov Daşkov, onlara bazı dinî hürriyetler vererek bastırmak amacını taşıyordu. Bu amacını Çar'a yazdığı bir raporunda ortaya koymuştu. Diğer taraftan, Müslümanlar üzerinde Bakü'de petrolün bulunuşu ile ortaya çıkan durum da tesirli olmuştu. Zira bir zamanlar sakin bir bölge olan sahaya Rus ve yabancı sermaye el atmış, kuyular açılmış ve birkaç yıl gibi kısa bir sürede Bakü dünyanın en çok petrol üreten bölgesi hâline gelmişti. Çoğu çiftçi olan bölge Türklerinden çok azı meydana gelen petrol sanayinde iş bulabilmişti. Nedeni ise kalifiye iş gücünün Rusya'dan ve Ermenilerden karşılanması idi. Ermenilerle Müslümanlar arasında mevcut dinî, millî ve kültürel ekabet eklenmişti. 1890'lara kadar bölge, nispeten huzur içinde kalmıştı. Rus yönetiminin aldığı ağır vergilerin ve bazı despotça idare tarzının haricinde Şirvan halkını tedirgin eden hususlar çok büyük bir sıkıntı oluşturmamıştı. 1890 senesinde Bakü petrollerinin çıkarılmaya başlanması buhran içerisinde olan Rus ekonomisi için bir ümit kaynağı oluşturmuştu. Bir anda Bakü, dünyanın belli başlı iş merkezlerinden biri hâline gelmişti. Pek çok iş adamının akın akın geldiği Bakü'ye 50 bine yakın bir Ermeni asıllı kimse toplanmıştı. Rus yönetiminin himayesinde hareket eden Ermeniler gittikçe zenginleşirken, Müslümanlar fakirleşiyorlardı. Ermenilerin Müslümanlara karşı saldırıları 1905 ihtilalinin ve meselelerinin ülkenin her tarafına yayıldığı bir dönemde kendisi için hayati önem taşıyan Bakü petrolleri başta olmak üzere, zengin kaynakları olan bölgede uyanan milliyetçilik duygularını törpülemeyi amaçlayan Rusya'nın, Ermeniler ile Müslümanlar arasındaki husumeti desteklediğini daha evvel zikretmiştik. Bakü petrolleri başta olmak üzere bölgenin zengin kaynaklara sahip sahasına yerleşen Ermeniler, Rusların da desteğiyle daha da kazançlı çıkmışlardı. 167 petrol şirketinden 49'u Müslümanların, 55'i Mirzoevler, Mailovlar, Liazonovlar, Aramyantlar ve Manteşyanların da aralarında bulunduğu zengin Ermeni ailelerinin idi. Rusya'nın, Ermenileri bölge Müslümanlarına karşı kullanma siyaseti, ortada mevcut olan dinî ve millî farklılıkların iktisadi eşitsizlikle pekişmesi neticesinde yaklaşık iki yıl sürecek Ermeni - Müslüman çatışmasını ateşlemişti. İlk olaylar Şubat 1905'te bir Müslüman'ın Taşnak çeteleri tarafından öldürülmesiyle başladı. Müslümanların, teşkilatı yoktu. Bu yüzden çıkan çatışmalarda Müslümanlar Ermenilere karşı düzensiz, plansız ve silahlı olarak mücadele ettikleri için ağır telefata verdiler.

Devam edecek.

ŞEYH ŞERAFETTİN EFENDİ

Millî Mücadele döneminde Çerkes Ethem Bey ve birliklerine müridleri ile destek veren ve müridlerinden oluşan Şamil taburunu kurarak Yunan'a karşı savaşan Kafkasya Dağıstan muhaciri Şeyh Şerafeddin Dağıstani efendinin türbesi Yalova Güneyköy'dedir.

Şeyh Şerafettin Dağıstani efendinin en yakın müridlerinden Şeyh Abdullah Servet efendi (Akdağ) Çerkes Ethem Bey'in de başında bulunduğu Yeşil ordu cemiyetinin kurucularındadır.

Yolu Yalova'ya düşenler havası ve doğası ile Kafkasyayı aratmayan Güney köyü ziyaret ederek bu zatın ve müritlerinin kabirlerini görebilirler.

Aile 93 Harbi'nde köylerinin neredeyse tüm ahalisi ile birlikte, kafkasyanın Dağıstan bölgesinden Yalova, Güneyköy'e göç etti. Türkiye'ye ulaştıklarında Osmanlı Devleti'nin organizasyonu ile önce Bursa'ya geldiler, bir süre Bursa'da misafir edildikten sonra, sultanın özel fermaniyle denize oldukça yakın bir yöreye yerleştiler. Bu mahalli tercih etmelerinde bölgenin Kafkasya iklimine kısmen uygun, dağlık bir arazi olması da etkili olmuştur.

Şeyh, birçok mürit yetiştirmiştir. Şeyh Abdullah Dağıstani'nin dayısı, Şeyh Ebu Muhammed el-Medenî'nin amcasının oğlu ve aynı zamanda dâmâdi idi. Şeyhi tarafından Kadiri, Rufai, Şazeli, Halveti ve Çiştî tarikatlarına bağlanmıştı.

Sultan II. Abdülhamid döneminde kendisine danışmanlık ve Şeyhülislam görevini yapmıştı. Şeyh Şerâftin'in Kurtuluş Savaşı'nda müridleriyle Yunanlara karşı gösterdiği mücadele nedeniyle, zafer sonrası Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından alınan bir karar ile kendisine "Hizmet Berâti" verilmesine dair karar alınmıştı. Bu berât, Tarih ve Düşünce dergisinde Prof. Dr. M. Kemal Öke tarafından yayınlanmıştır.

Hapise girip çıkmıştı. Said Nursi ile aynı hapisanede bulunmuştu.

Atatürk Yalova'daki köşkünde ve Termal'deki özel mekanında özellikle yaz döneminde çalışmalarını sürdüren Mustafa Kemal, kerametini görmüş zaman zaman Şeyh Şerâfettin'i davet ederek görüşlerini ve tespitlerini dinlemişti.

Yalova'nın Reşadiye (bugünkü Güneyköy) mezarlığında gömülü olup türbesi birçok kişi tarafından ziyaret edilmektedir.

BAKÜ' DEKİ LEZGİ MESCİDİ

Son yıllarda Bakü'deki Lezgi Mescidi ile alakalı birçok yanlış fikirlerin ileri sürülmesi geçtiğimiz yüzyılın 80. yıllarında olduğu gibi, bu konudaki tartışmaları yeniden alevlendirmiş; abidənin gerçek adını gösteren levhanın kaldırılması sorunu daha da büyütülmüştür. **Lezgi məcidi** sözlerinin yazıldığı levhanın aleyhinde fikir belirtenler, **halkın adına mescit olmaz** diyorlar. Bu, her şeyden önce tarihsel dayanaklardan haberi olmamanın belirtisidir. Şunu hatırlatmak gerekir ki, Kafkasya'da halkların ve kavimlerin adına cami inşa edilmesinin esası 8. yüzyılda karalaştırılmıştır. Bu, Arap asıllı halifelerin işgal ettikleri ülkelerde İslamiyeti yaymak için hayata geçirdikleri uygulama idi. Meşhur alim **Mirzə Kazım** bəyin 1851'de Rusça'ya tercümə ettiği **Derbentname**'de və bazı Araçça kitaplarda gösterildiği gibi, daha 733- 734 senelerinde **Məsləmə ibn Əbd-ül Malik**, Hazar və Arap bölgelerinden Derbent'e sevk edilmiş ahaliyi 7 mahele bölerek, onların adına 7 cami yaptırmıştı: Hazar məscidi, Filistin məscidi, Cazir məscidi, Qeysər məscidi vb. Daha sonra yerli halkların adlarını taşıyan camiler inşa olundu. XII. yüzyılda İçəri şehirde dikilmiş Lezgi məscidi de bu türdendir. Levhalarda mescitin 1169'da inşa edildiği belirtilmiştir. 1967'de Moskova'da yayınlanmış Dağıstan Tarihinin I cildinde bu tarih, 1162 olarak gösterilmiştir. Lezgi məcidi hakkında 1943'te **İ.P.Şəbliki**'nin kaleme aldığı kitapta, tanınmış Azərbaycan alimləri S.Aşurbəyli (1964) və P.Göyüşov (1986)'un kitaplarında və diğer eserlerde malumatlar vardır. İ.P.Şəbliki'nin kitabında şunlara yer verilmiştir: “Köhnə qalanın cənub-şərq hissəsində, Qız qalasının yaxınlığında yaxşı qalmış, XII əsr abidəsi olan Lezgi məscidi yerləşir... Yaxşı yonulmuş daşlardan tikilmiş bu məscid Aşəron tipli yaşayış otağını xatırladır.” (sahife. 130).

SSRI Nazirlər Sovyeti yanında Geodeziya və Kartoqrafiya Baş İdarəsinin 1979'da Moskova'da nəşrettiği “Azərbaycan SSR-in atlası”nda verilmiş İçərişəhərin planında devlet tarafından korunan tarixi abidələrdən birinin Lezgi məscidi olduğu qeyd edilmişdir. 1987'ye qədər Azərbaycan Türkcəsi ilə Rusça levhadaki yazı şöyledir: “Lezgi məscidi. 1169 il”. Yapı, tarihsel eser olarak devlet koruması altındadır. Sonraları levhanın kaldırılması Lezgi topluluğunda kırınlık doğurmuş, tanınmış Lezgi şairi İzzet Şerifov başda gelmekle birçok aydın SSCB'nin ve Azərbaycan SSR-in devlet organlarına başvurular olmuştur. Bu sorun hakkında 1987-1989'da Azərbaycan Kommunist gazetesinde, Dağıstan'ın Lezgi matbuatında bir sıra makalelər yayınlanmışdır. Azərbaycan bağımsızlık kazandıktan, Devlet başkanınn “Azərbaycan Respublikasında yaşayan millî azınlık, az sayılı halk və etnik grupların hukuk və özgürlüklerinin korunması, dil və medeniyetinin inkişaf ettirilməsi için devlet yardımı hakkında” fərmanından sonra bu meseləyə yenidən bəkilmiş və 1994-cü ildə mescidin adı iade edilerek, kadim abidənin duvarına Azərbaycan və Lezgi dillərində levhalər asılmışdır. Teəssüf ki, birkaç yıl önce bu levhalar yenidən çıxarılmışdır. Şimdi bu abidə “XII əsrin məscidi”, “Aşur məscidi” olarak tanıtılıyor. Məscid-i Aşur konusu tartışma yaratıyor. İ.P.Şəblikinin kitabında və digər kaynaklarda onun yalnızca mihrabı yaptığını göstərilir. Eski mihrabın üzərində Aşur ibn İbrahim Bakuvî'nin adı geçiyor. 1976'da yazılmış Azərbaycan Sovyet Ansiklopediyasının I cildində şöyle deniliyor: “Aşur İbrahim oğlu (?) 12 əsr Azərb. xarratı. Hicri 567 (1171-1172) ildə Bakıdakı (İçərişəhərdə) Lezgi məscidinin mehrabını düzəltmiş, onu nəfis ornamentlərlə bəzəmişdir. (Şah. 516).” Mihrab 1908'de restore edilmişdir. 840 yıldan fazla “Lezgi məscidi” adını taşımış kadim abidənin adının dəyiştirilməsi teəssüf doğuruyor. Asırların emaneti olan bu tür abidələrə itina göstərerek yaxlaşılmalıdır. Eminiz ki, respublikamızın ilgili teşkilatları da bu meseleye hassasiyyətlə yaxlaşacaq, tariximizin ayrılmaz hissəsi olan Lezgi məscidinin adı iade edilecektir. Hazırda bu mescidin kullanımında da bazı problemlər mevcuttur. Vaktiylə Azərbaycan Respublikasının “Dini itikat hakkında” kanunun tələblərinə uyğun olaraq “Samur Lezgi Milli Mərkəzinin təşəbbüsü və ıyarısı ilə “Samur” dindarlar icması yaradılmış, nizamnamə kabul edilmişdir. Bu kurum 14 Mayıs 1993'te Azərbaycan Respublikası Ədiyyə Nazirliğində təscil edilerek faaiyyət başlamışdır. Millî Mərkəz “Samur” dindarlar icmasının faaiyyətinin təmin edilməsi məqsədiylə “Milli itikat azatlığı hakkında” kanunun 17. maddəsinə dayanaraq Bakı Şəhər İcra Hakimiyyətinə müracaət edilmiş “İçərişəhər” dövlət tarixi-memarılıq qoruğu ərazisində, A. Zeynallı küçəsinin 55 sayılı ünvanında yerləşən Lezgi məscidinin binasının icmanın istifadəsinə verilməsi xahiş olunmuşdur. Bakı Şəhər İcra Hakimiyyəti başçısının 28 yanvar 1994 tarixli, 116 sayılı sərəncamı ilə adı çəkilən məscid mövcud vəziyyətdə “Samur” Lezgi Milli Mərkəzinə icarəyə verildikdən sonra cemaat burada ölkə yasalarına uyğun faaiyyət göstərmişdir. Son yıllarda “Dini itikat hürriyyəti hakkında” Azərbaycan Respublikasının kanununa edilmiş ilavələri və dəyişiklikləri təməl alınaraq “Samur” dindarlar icması Qafqaz Müslümanları İdaresinə, Azərbaycan Respublikasının Dini Kurumlarla İş Üzrə Dövlət Komitəsinə, Ədiyyə Nazirliyinin ilgili icmalarına məktupla müracaət edərək, teşkilatın kayıt altına alınması və faaiyyətinə yardım edilmesini rica etmişdir. Təəssüf ki, bu işlər hâlâ düzənə girməmişdir. **Sədaqət Kərimova –Muzaffər Melikmme dov.**